

A tél közmondásokban

A közmondásos évszakok közül leggyakrabban a telet emlegetik. És e mondások többnyire szépek, színesek, kifejezésteljesek és sokszor találók. Meglátszik rajtuk, hogy a nép ezeket lelki és szívbeli nyugalommal és több időnek a ráfordításával költötte, mint azokat, melyek a többi évszakra vonatkoznak. A tél az elmúlás, a messze múltnak a gondolatával van összekötve; a nép előtt a szellemi gyűjtés, a lelki szemlélődés és elmélkedés ideje. A tél ünnepeit is ennél fogva nagyobb odaadással, a hittitkokba való mélyebb elmerüléssel, szinte nagyobb együttérzéssel üli meg.

A tél kezdete a közmondásokban vidékek és országok szerint változik. Csillagászatilag december 21-e a legrövidebb nap és a tél kezdete. Észak-Itáliában is ilyennek mondja a közmondás: *„Szent Tamás napján visszafordul a nap”* — azaz hosszabb lesz a nappal.

Más országokban a hidegebb évszak havasan veszi kezdetét. Nálunk ismeretes e mondás:

Itt vagyon már Simon, Júdás,

Jajj te neked inges, gatyás!

Ilyenkor kezdődik már az első dér, mely előhírnöke a fagynak és a hónak (október 28.). A Felsővidékre Szent Márton (november 11.) szokta hozni a havat és a telet, aki fehér lovon érkezik meg. S ki ne ismerné Márton lúdját, amely a kellemes szórakozásra való tituluson kívül még arra jó, hogy megjósolja, milyen lesz a tél? Ha a mellcsontja szép fehér: akkor hideg s havas, ha barnás: úgy sáros idő lesz. Németországban s másutt is Szent Katalinnal (november 25.) kezdik a telet. *„Szent Katalin fehér köpenyben jön”* — mondják az emberek.

A népnek igaza is szokott lenni mondásaiban, mert november hó második felében szoktak a természetben az enyhébb időszak utolsó nyomai is lassankint tűnedezni. Sűrű, komor fellegek úsznak az égbolton, heves szelek és havas esők, hóförgetegek és jégcsapok jönnek a hosszú sötét éjjeleken, a fehérszakállú télapó nyomában. A vándor, aki a téli tájon, a puszta mezőkön és a komoran hallgató erdőkön keresztül halad gyakran órák hosszat anélkül, hogy élőlénnel

találkoznék. És ha messzi távolból jövő hang üti meg a füle dobját, az annál jobban emlékezteti arra, mily téliesen csendes minden körötte. E komolyság és az ünnepi hangulat, mely a természetén ural télen, az emberi kedélyre is hat.

Az ónémet naptár Szent Kelemen pápa (november 26.) ünnepével kezdi a telet és e napot horgonnyal jelöli, mert e napon a hajósoknak már a kikötőben kell lenniük. A négy évszakot így határozza meg közmondásaiban:

Szent Kelemen hozza meg a telet.

Szent Péter széke tavaszt jelent (február 22.).

A nyarat hozza szent Orbán (május 25.).

Az őszt kezdi szent Bertalan (augusztus 24.).

Szent Luca (december 13.) napját említik leggyakrabban a téli mondásokban. Az angolok azt mondják, Luca nap a legrövidebb nap és a leghosszabb éjjel. E szentnek ünnepe ugyanis a régi kalendárium szerint december 25-re esett, azért halljuk a következő mondásokat is: „*Szent Luca nagy tél, csibélépéssel növekszik a nap*”

’,
„*Szent Luca megkurtítja a napot*”

. Az olaszok is mondják:

„*Szent Luca a leghosszabb éjjel, a mi van.*”

A Szent Luca-napi időjárásból jövőndőt mondanak, jósolnak is az emberek. Így Szardíniában e napról határozzák meg, mily időt várhatnak karácsony napjára. Nálunk egyes vidékeken pedig Luca-napjától, vagyis december 13-tól kezdve tizenkét napig, azaz 25-ig vigyáznak az időjárásra, s amilyen idő van az egyes napokon, olyan lesz a megfelelő hónap. Ez a Luca-kalendárium. A népszokásokban Luca napján sok babona fordul elő, melyet nagyjából a jövőnek megtudása kedvéért űznek. Ilyenek az úgynevezett Luca-fényből, Luca-keresztből való jóslások. A Luca-székről is mindenki hallott már.

Van azonban e napnak s Szent Miklós napjának kedvesebb jellege is, kivált a gyermekek előtt. A fiúk rettegve örülnek a szigorú, de bőkezű Mikulásnak, a leányok inkább Lucának. Avagy az is csak a régi jó időkből maradt, mesévé vált már? Amióta erről is sikerült a vallásos zománcot letörni, eldurvult és elfajult e szép szokás, mely hajdan a szülők egyik alkalmas eszköze volt a jó gyermekek megjutalmazására, s a rosszak megbüntetésére. Ma pedig nagyjából csak komédia és hecc. Szomorú jelenség. Szomorú haladás.

Más közmondások a tél tartósságát és szigorát jellemzik. A tél legszigorúbban ragaszkodik a jogához, vallják a mondások : *„A tél általvető, ha nincs az egyik oldalon, van a másikon.”* Az angolok ezt mondják:

„A tél sohasem henyél.”

A franciák pedig:

„Aki egy téli napot átél, egy halálos ellenséggel van kevesebbje.”

Másutt ismét:

„Szerencsés az az ország, melyben a felhők telelnek.”

A felhők ugyanis enyhítik a hideget.

A hidegben gyorsabban mozog az ember. Mondja is a szállóige: *„Télen mindenki ifjú lesz.”* Ilyenkor minden kabát jó a közmondás szerint:

„A fagy minden rongyot összetart.”

A jövőre mindenki kíváncsi s a jóslásból ki nem fogy az ember. A közmondások az újévet emlegetik leginkább. Ausztriában mondják: *„Amilyen Szent Katalin napja, olyan lesz az újév.”* Németországban:

„Az első napi hajnali pír rossz időt és nagy csapást hoz.”

Tirolban és másutt pedig termékeny évre enged következtetni. Portugáliában:

„Az év első napja a nyár első napja.”

Spanyolországban az újévről két különös közmondás ismerős. Az egyik:

„Többet hoz az újév, mint a jól művelt föld.” ☐

A másik:

„Ne mondj rosszat az évről, amíg el nem múlt.”

A tél közmondásokban

Írta: Ismeretlen szerző

2019. december 08. vasárnap, 00:00 - Módosítás: 2022. július 06. szerda, 10:36

Forrás: Téli Esték 1912. XV. évfolyam 3 szám 3. ;4. szám 5. ; 5. szám 3.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/TeliEstek_1912/?pg=22&layout=s

https://library.hungaricana.hu/hu/view/TeliEstek_1912/?pg=32&layout=s

https://library.hungaricana.hu/hu/view/TeliEstek_1912/?pg=38&layout=s